

II. MAHMUD DEVRİ YENİLEŞME HAREKETLERİ

II. Sultan Mahmud Han, 3 Mart 1829'da, Türkiye tarihinin yenileşme hareketlerinde bir dönüm noktası olan kıyafet kanununu yayınladı. Bu kanuna göre bütün devlet görevlileri, ilmiye sınıfı dışında, fes, pantolon ve ceket giyeceklerdi. Sarık ve cübbeyi ancak ilmiye sınıfı taşıyabilecekti ki, bugün de Batı din adamları, kıyafetleriyle ayrılmaktadırlar. Bu kıyafet inkılabı, her vatandaşı kapsamıyordu. Ancak devlet görevlilerini belirli şekilde giyinmeye mecbur ediyordu. Gene de softalar, sarığın yerine geçirilen fese karşı büyük dedikodular yaptılar. Şapka inkılabında da aynı zihniyetin, bir asır önce beğenmediği fesi savunarak şapkaya karşı koyması, burada hatırlanabilir.

Taassubu yenmek için resmini devlet dairelerine astıran II. Mahmud, yenilik hareketleri aleyhinde bulunanları şiddetle cezalandırdı. Devlet adamlarının hepsi bu inkılablarda hükümdarla aynı fikirde değillerdi. Fakat korkularından seslerini çıkartamıyorlardı. Halk da inkılabların lüzumunu anlayabilmiş değildi, II. Mahmud'a "gâvur padişah" diyorlardı.

Az önce Yeniçeri Ocağı'nı kaldırarak modern Türk ordusunu kurmaya başlayan II. Mahmud, bir yandan da, bağlaşıklık İngiliz - Fransız - Rus donanmalarının Navarin de yaktıkları Türk donanmasını yeniden vücuda getirmeye çalışıyordu. Vilâyetlerde, hükümet otoritesine kulak asmayan aileleri ve şahısları ezmek için de büyük çaba gösterdi. Tam olmamakla beraber, büyük başarı elde etti ve 1839 Tanzimat'ına yol açmış oldu. Esasen ölmeseydi, Tanzimat'ı kendisi ilân edecekti. Bilhassa modern savaş sanayiinin bütün dallarını Türkiye'de kurmaya önem veriyordu. 13 Ocak 1830'da Rusya büyükelçiliğinden kapdân-ı deryâ olarak İstanbul'a gelen damadı Müşir Halil Rifat Paşa'nın: "Avrupa'ya benzemezsek, Asya'ya çekilmemizden başka çare yoktur" demesi üzerine inkılab hareketlerine hız verdi. Asırlardan beri süregelen muhteşem Saray teşkilâtını lâğvetti. Büyük Avrupa devletlerinin saray teşkilâtına benzer bir teşkilât kurdu. Bakanlıkları yeniden örgütledi. Reîsükkütâblık "hâriciye nezareti", sadâret kethudâlığı "dâhiliye nezareti" adlarını aldı. Diğer nezaretler de kuruldu. Vilâyetlerde meclisler teşekkül etti. Başta İstanbul olmak üzere, binlerce bina yapıldı ve onarıldı. Yollar açıldı, köprüler inşa edildi. Buharlı gemiler ve makineler satın alındı. Daha modern bir maliye idaresi, posta ve karantina teşkilâtı kuruldu. Nüfus sayımı yapıldı. Hattâ 30 Mart 1838'de sadrâzâmın adı "başvekü" olarak değiştirildiyse de, bir müddet sonra bundan vazgeçildi. Ancak kabine esasının temelleri atılmış oldu. Yeni matbaalar açıldı. 1 Kasım 1831'den başlayarak Türkçe, Fransızca, Arapça nüshalarıyla Takvîm-i Vekaayî gazetesi yayınlanmaya başlandı. II. Mahmud, bu gazetenin yayınımla görevlendirdiği ünlü bilgin Es'ad Efendi'yi, halkın anlayamayacağı bir dil kullandığı için azarladı. Batı musikisi, piyano, bando, orkestra, tiyatro,

opera ve operet, kesin şekilde Türkiye'ye girdi. Avrupa'dan getirtilen ünlü bestekâr Donizetti'nin ağabeyi Donizetti Paşa, Mızıkay-ı Hü-mâyûn'u kurdu. Birçok memur için Fransızca öğrenimi mecburiyeti kondu ve Bâb-ı Âlî'de kurslar açıldı. Tercümeleler yapıldı, kitaplar basıldı. Okullar açıldı. Bugünkü Harbiye ve Tıbbiye kuruldu. Tıbbiye'de öğrenim Fransızca olduğu için, Batı medeniyetine içinden bakan bir kuşak yetişmeye başladı. Bu kuşak, Tanzimat yıllarında iktidara yükselerek II. Mahmud'un eserini devam ettirdi.

Burada anlatıldığı kadar kolay olmayan bu yenileşme hareketleri, başta Rusya olmak üzere, Avrupa devletlerinin çoğunun düşman nazarları ve tehditleri altında başarıldı. II. Mahmud Han, modern Türk ordusunun yetiştirilmesi işine mistik denebilecek bir enerjiyle sarılmıştı. Bir kış, basit bir albay gibi, Râmi kışlasındaki taş bir odada geçirmiş, kar ve yağmur altında, çamurlar içinde, askerinin başında tâlime çıkmıştı.

Ancak bu gayretler, semeresini verdi. Türkiye imparatorluğu, Türk halkının henüz birçok millet gibi siyasî rüşdünü tamamlayamadığı, Avrupa emperyalizminin azgın XIX. asrında dağılıp gitmekten kurtuldu. Beklenen sonuçlar tamamıyla elde edilemediyse, bunun sebebi, Avrupa devletlerinin emperyalist siyasetlerinin Türkiye'ye bir an bile rahat nefes aldirmamasıdır. Bununla beraber bazı tarihçiler, bir 10 yıl daha yaşasaydı, II. Mahmud'un, saltanatının son 10 yılında gerçekleştirdiği inkılâpların daha köklülerini yapacağını, Türkiye'nin simasının tamamen değişeceğini ileri sürmüşlerdir. Kendisinden sonra Osmanogullarının tahtı, aynı fikirlerle hareket eden genç oğluna, Sultan Abdülmecid'e kaldı. Ancak çocuk yaşındaki bu genç hükümdarda, Sultan Mahmud'un dehâsı, azmi, enerjisi ve tecrübesi yoktu. Sadece iyi niyet sahibiydi. İnkılâpçı sadrâzamların otoriteleri, padişahınki kadar olamıyor ve esasen inkılâpçıların yerine sık sık muhafazakâr, hattâ gericiler de iktidara yükseliyordu. Muhafazakârlık ve dericilik, yüzlerce yıllık İngiltere demokrasisinde olduğu gibi denge durumunda, alışılmış ve mâkul hadlere itilmiş bir halde olmadığı için, Türk imparatorluğunda siyasî buhran, imparatorluğun düşmesine kadar sürüp gitti.

Kaynak: Yılmaz Öztuna, Türk Tarihinden Yapraklar, MEB, İstanbul, 1989. S. 242-244